

Självständigt arbete i krigsvetenskap, 15 hp

Författare: Alexander Åberg		Program OP 07-10
Handledare: Professor Kent Zetterberg, Förvarshögskolan		
	Beteckning	Examinator: Kent Zetterberg
Neutralitet under kallt krig - <i>En jämförande studie om alliansfriheten, västsamarbete och flygoperativa förberedelser, med tonvikt på åren 1949-1969</i> Sverige befann sig i en tid där andra världskriget fortfarande var i färskt minne. Geografiskt ligger landet centralt placerad mellan två supermakter, och det råder en spänd stämning i det internationella säkerhetspolitiska läget. Det svenska luftrummet har en stor strategisk betydelse i en internationell kontext. Med förtroendeskapande löften om alliansfrihet och ett avskräckande initiativ i form av världens starkaste flygvapen försöker Sverige hålla sig utanför eventuella väpnade konflikter. <i>Alliansfrihet syftande till neutralitet i krig</i> är den officiella säkerhetspolitiska ställning Sverige har haft i nästan 200 år, och inte minst under två världskrig. Detta arv försökte Sveriges politiker föra vidare för att skona svenska liv. Paradoxalt nog har Sverige som suveränt land gjort analysen att förstärkningar måste tillföras utifrån ifall landet blir invaderad av en motståndare. Det uppstår ett dilemma mellan att bibehålla alliansfrihet och ett beroende av väst. Denna uppsats är en komparativ litteraturstudie som tar sin utgångspunkt i en statlig utredning och oberoende forskare för att skapa ett underlag för att belysa den balansgång mellan alliansfrihet och de västorienterade flygoperativa förberedelserna. Uppsatsens frågeställningar är; Vad finns det för likheter och skillnader mellan forskarna och SOU 1994:11 i fråga om synsätt och slutsatser? Hur kan man uppfatta och tolka gränsområdet mellan flygoperativa förberedelser och alliansfrihet? Med hjälp av de teoretiska modellerna ”avskräckning och förtroendeskapande” samt ”integration och avskärmning” åskådliggörs den balansgång som Sverige använde sig av för att hålla vårt land utanför krig och väpnade konflikter. Nyckelord: Alliansfrihet, neutralitet, operativa förberedelser, Sveriges flygvapen, Kalla kriget		

Neutrality during the Cold War

- A comparative study of Neutrality, West-collaboration and Air Force preparations, with emphasis on the period 1949-1969.

Abstract

Sweden found itself in an era when World War II was still fresh in memory. Geographically the country is centrally located between two superpowers, and there is a tense atmosphere in the international community. The Swedish air space has a high strategic importance. By using Neutrality and one of the world's strongest air force Sweden is trying to stay out of armed conflicts. To be neutral has been Sweden official political statement for almost 200 years, not least during two world wars. At the same time Sweden has made the analysis that reinforcements has to be acquired if the country finds itself being invaded. Sweden struggle with the dilemma between maintaining neutrality and a dependence on the West. This paper is a comparative literature study based on a government inquiry and independent researchers.. This paper aims to illustrate how the gray area in this very complex security dilemma can be interpreted. The main questions are these:

What are the similarities and differences between scientists and SOU 1994:11 in terms of their approach and conclusions?

How can one understand and interpret the border area between the flight preparation and non-alignment?

With the help of the theoretical models "*deterrence and confidence-building measurements*" and "*integration and independent*" this papers illustrates the balancing act that Sweden had to accomplish in order to stay out of conflicts in the Cold War.

Key words: Security politics, neutrality, Swedish Air Force, The Cold War

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte	5
1.2 Problemformulering	5
1.3 Frågeställning	5
1.4 Avgränsning	6
1.5 Disposition.....	6
1.6 Metod	6
1.7 Teori.....	7
1.8 Centrala begrepp.....	8
1.9 Forskningsläge och källkritik	9
1.9.1 SOU 1994:11	10
1.9.2 Med invasionen i sikte.....	10
1.9.3 Brödrafolkens väl.....	11
2. Empiri: Svenska flygvapnet, uppfattningars likheter samt skillnader	11
2.1 Svenska Flygvapnet 1949-69	11
2.2 Skillnader och likheter	12
2.2.1 Flygbaserna.....	12
2.2.2 Igenkänningsystem	13
2.2.3 SveNorDa	15
2.2.4 Samverkansgrupper.....	17
3. Analys	18
3.1 Flygbaserna	18
3.2 Igenkänningsystem	19
3.3 SveNorDa.....	20
3.4 Samverkansgrupper	21
4. Svar på frågeställningen.....	21
5. Diskussion av resultat	22
6. Behov av ny forskning	24
7. Sammanfattning.....	25
Litteratur- och källförteckning	26

1. Inledning

Alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, har Sveriges säkerhetspolitiska huvudlinje framställts allt sedan 1860-talet. Det betyder att Sverige som land håller sig utanför militära allianser, för att i händelse av krig kunna hävda sin neutralitet och förhoppningsvis kunna hålla landet utanför en väpnad konflikt.

1991 presenterade Ordfront Förlag författaren och docenten i historia, Wilhelm Agrell och hans bok *Den stora lögnen; Ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i alltför många akter*.

Han har forskat kring de olika aspekterna av svensk säkerhetspolitik där fokus legat på de skillnaderna mellan neutralitetspolitikens teori och praktik. I sin bok *Den stora lögnen* ville Agrell belysa det dubbelspel som enligt honom pågick under efterkrigstiden. Där Sverige istället för att vara alliansfritt genomförde militära samarbeten med väst för att kunna försvara de skandinaviska gränserna i händelse av ett nytt storkrig. Han ville lyfta fram den ”reservpolitik” som fanns som skydd ifall Sverige inte längre kunde hålla sig utanför kriget.

Året därpå kom ett beslut från riksdagen att statsministern skulle tillsätta en kommission med uppgift att undersöka de svenska förberedelserna för militärt bistånd och samarbete med väst. Detta ledde till att en kommission under tre år genomförde en grundläggande utredning vars direktiv var att kartlägga alla former av förberedelser för mottagande av militärt understöd och samverkan med västmakterna under åren 1949-69.¹

Kommissionen antog namnet Neutralitetspolitikkommissionen (NPK) och utgav en statlig offentlig utredning med beteckningen SOU1994:11, som fick namnet *Om kriget kommit...*

Inte helt oväntat ledde denna officiella utredning inte till samma resultat som Wilhelm Agrells. Utredningen tog en mer positiv ställning till de förberedelser som Sverige hade gjort. I efterhand godkände den alla förberedelser och samarbeten som genomfördes under den angivna tiden.

Vad berodde skillnaderna mellan Agrells och NPK:s uppfattningar på? Var det på att en forskare som ville väcka debatt och nå en hög upplaga eller var utredningen positivt inställd till den förda politiken och kanske i en beroendeställning till staten?

Detta ligger till grund för denna uppsats. Syftet är att få fram en mer nyanserad bild och se vad det gjordes för operativa förberedelser under kalla kriget för att försäkra sig om Sveriges överlevnad.

¹ Neutralitetspolitikkommissionen (1994), *Om kriget kommit... - Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969*, Statens offentliga utredningar 1994:11, s.7

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att jämföra meningskiljaktigheter mellan en statlig utredning och två forskare avseende de operativa förberedelser som vidtogs av det svenska flygvapnet under det kalla kriget.

Genom mitt arbete hoppas jag kunna få fram en mer mångfacetterad bild av Sveriges militära förberedelser under det kalla kriget. Jag avser inte agera domare som avgör huruvida Sverige politiska linje var en "lögn" eller att Sverige endast gjorde det som en suverän stat måste göra för att säkra sin framtid. Jag vill ge underlag för en diskussion där man kan få en mer nyanserad uppfattning och en diskussion om det Sverige gjorde kan ligga inom ramen för den officiella neutralitetspolitiken.

I dagens forskningsläge finns det stor tillgång till litteratur rörande detta ämne. Det finns få verk eller uppsatser som har en komparativ approach och studerar skillnader i slutsatser och åsikter som finns i litteraturen. Därför har detta arbetets syfte varit att jämföra och diskutera den statliga utredningen och två oberoende forskare för att få fram skillnader respektive likheter i uppfattningar om Sveriges neutralitetspolitik.

1.2 Problemformulering

Alliansfrihet är en politisk linje och ställningstagande att inte ställa sig på den ena eller den andra stormaktens sida. Genom detta val kan man i händelse av krig ha en politisk handlingsfrihet och avstå från en väpnad konflikt. Detta låter som en utmärkt säkerhetspolitisk strategi utan några större komplikationer. Teorin är inte alltid lika enkel som praktiken, framför allt när man har det mycket speciella strategiska läget som landet Sverige. Ett land med en liten befolkning som befinner sig mellan två av världens supermakter i ett kallt krig, och där krigshandlingar ofta sker i det fördolda eller vid byråkratiska skrivbord.

I öst fanns Sovjet med dess satellitstater och Finland som tvingades in i en vänskapspakt med Sovjet. I väst fanns Norge med dess strategiskt viktiga atlantkust och isfria hamnar som var av stort värde både för öst och väst. Norge vägrade ingå i ett gemensamt skandinaviskt försvarsförbund och gick med Danmark in i Atlantpakten (senare NATO) 1949. Sverige valde att behålla sin alliansfrihet.

Sverige hade ett luftrum som var av stort värde om man ville nå Norge eller Storbritannien med exempelvis bombföretag eller nå Sovjet med dess kust och lydstat. Sverige påbörjade byggandet av ett av världens starkaste flygvapen som ett skydd. Detta var ingen garanti för fortsatt neutralitet vid krig, vilket innebar att Sverige fortfarande var beroende av stöd utifrån Sverige befann sig i en konflikt mellan alliansfrihet, operativa förberedelser och hemliga militära samarbeten. Vad var rätt och fel? Var Sverige ett land i en mycket allvarlig situation som förberedde sig efter bästa förmåga? Gick den svenska avskärmningen så långt att ingen kunde komma till Sveriges hjälp?

Men denna uppsats frågeställningar belyses den komplexa och komplicerade situation Sverige befann sig i under kalla kriget.

1.3. Frågeställning

Utgående från konflikten mellan Sveriges västberoende och neutraliteten har uppsatsen tagit två frågeställningar:

Vad finns det för likheter och skillnader mellan forskarna och SOU 1994:11 i fråga om synsätt och slutsatser?

Hur kan man uppfatta och tolka gränsområdet mellan flygoperativa förberedelser och alliansfrihet?

1.4. Avgränsning

Uppsatsen tar sin utgångspunkt i SOU 1994:11. Den tid som behandlas kommer därför vara begränsad till åren 1949-69 i första hand. Därefter fokuseras uppsatsen till komparationen mellan tre verk om de operativa förberedelserna som det svenska flygvapnet genomförde under gällande år.

Eftersom detta är en komparativ uppsats har två forskare valts ut som kan anses vara bland de mest relevanta i förhållande till det valda området. Det är deras uppfattningar som kommer att jämföras mot den statliga utredningen. Jag har valt Magnus Petersson (2003), "Brödrafolkens väl" – Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949-1969, Santérus förlag, samt Tommy Pettersson (2009), Med invasionen i sikte – Flygvapnets krigsplanläggning och luftoperativa doktrin 1958-1966, Svenskt militärhistoriskt bibliotek förlag,

Sveriges kärnvapenprogram var av stor vikt för det svenska flygvapnet under denna tid. Uppsatsen behandlar den operativa nivån, vilket innebär att kärnvapenprogrammet inte kommer beröras.

1.5. Disposition

Inledningsvis kommer jag att beskriva hur arbetet genomförts. Jag motiverar valet av min metod och diskuterar för-, respektive nackdelar med metoden.

Vidare ges läsaren en bakgrund till litteraturen. Genom att ha en god källkritik kan man effektivare föra en diskussion kring de olika slutsatserna som finns i litteraturen.

Litteraturen jämförs där likheter och skillnader tas fram för att ge en bild av olika synsätt. Detta ger ett underlag för kommande argumentation och diskussion.

Slutligen kommer jag att diskutera och framföra argument kring olika tolkningar och uppfattningar. I denna avslutning binder jag ihop den första delen av avhandlingen, med den teori jag har valt att använda som analysverktyg, samt med empirin och slutsatserna.

1.6. Metod

Denna uppsats är en komparativ litteraturstudie som tar sin utgångspunkt ur en statlig offentlig utredning och två oberoende forskares verk.

Jag inledde mitt arbete genom att studera forskningslitteraturen för att finna områden där de olika författarna beskriver Sveriges operativa förberedelser. När dessa specifika områden var funna jämförde jag likheter och skillnader. Resultatet analyserades utifrån min teoretiska ram för att slutligen kunna tolka uppfattningarna om de flygoperativa förberedelserna rymdes inom svensk alliansfrihet.

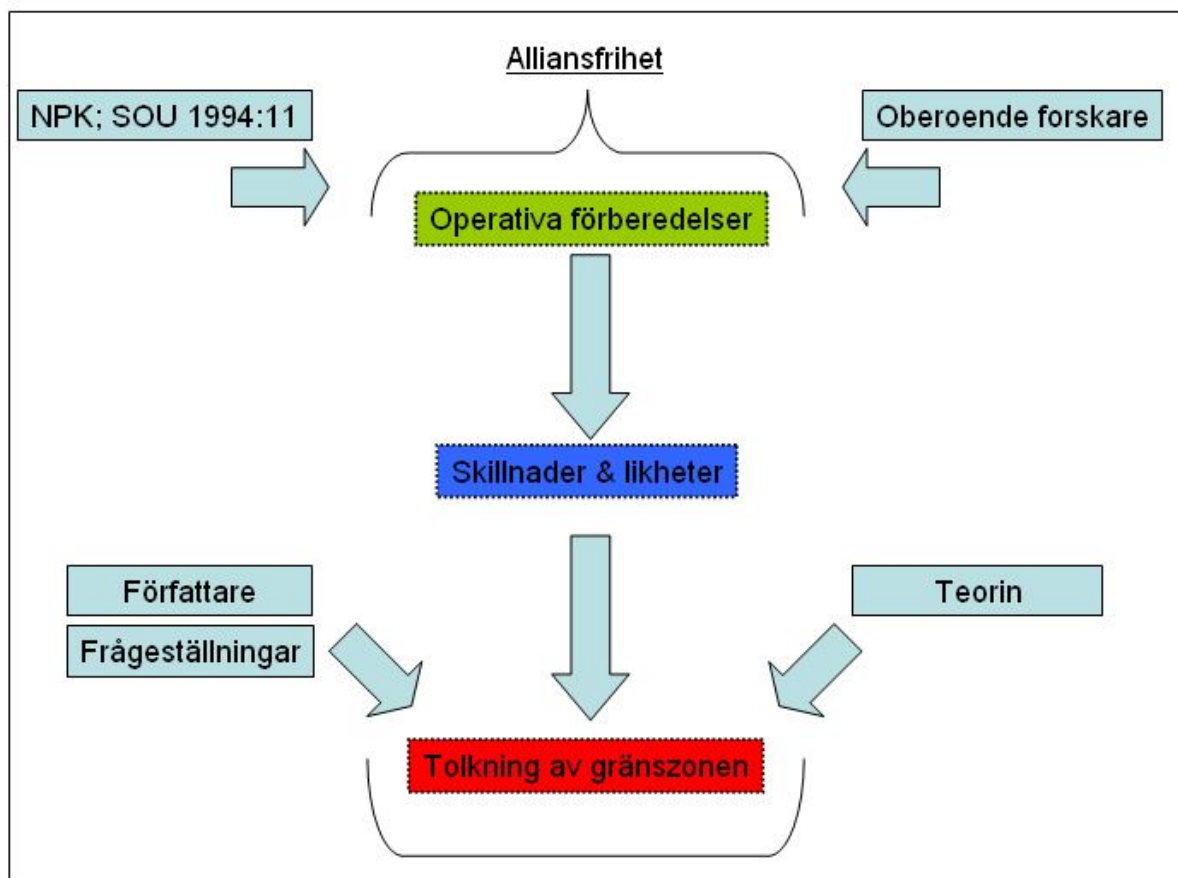

Bild 1: En beskrivning av uppsatsens metod.

Genom att ta utgångspunkt i en officiell utredning och sätta den sida vid sida med två oberoende forskare kan man då göra en komparativ litteraturstudie, vilket jag anser kan vara ett effektivt sätt att närma sig de olika uppfattningarna som har arbetats fram.

De som valts ut är samtliga erkända och erfarna forskare inom området. Detta gör även att de olika källorna i viss mån blir begränsade eftersom författarna i vissa fall använder varandra som källor.

Uppsatsen bygger på tre källor vilket innebär en begränsning, underlaget blir inte lika mångfacetterad som den skulle kunna ha varit utan detta metodval. Vinsten med en avgränsning av litteraturen gör att den blir mer jämförbar och kan på ett effektivare sätt sättas samman, tolkas och utvärderas.

1.7. Teori

I Magnus Pettersons bok *Brödrafolkets väl* beskrivs två norska begreppspär som är av hög relevans för denna uppsats. Det första paret är grundat av Johan Holst och kallas "avskrekking og beroligelse", och kan på svenska översättas till "avskräckning och förtroendeskapande".² Teorin bakom begreppet utgörs av att landet och dess regering innehar en säkerhetspolitisk inställning som går en balansgång mellan avskräckning och förtroendeskapande. Exempelvis svensk säkerhetspolitik under kalla kriget. Sverige valde att inte gå in i ett militärt samarbete, vilket skapade ett förtroende hos dåvarande Sovjetunionen. Samtidigt rustades det svenska

² Magnus.Petersson (2003), "Brödrafolkets väl" – Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949-1969, Santérus förlag, s. 15

försvaret och påminde omvärlden om landets suveränitet som självständig stat. Sveriges flygvapen kunde räknas till en av världens största, och det fanns utvecklade planer om införskaffning och utveckling av kärnvapen. Tillsammans skapade detta en för Sverige fördelaktig situation genom en blandning av både förtroendeskapande åtgärder och avskräckning i form av ett starkt försvar.

Det andra paret som beskrivs är ”integrasjon och avskjerming”, vilket kan översättas till ”integration och avskärmning”. Detta begreppsspar skapades av den norska forskaren Rolf Tamnes, och används för att beskriva norsk säkerhetspolitik.³

Denna teoretiska modell kan även användas för att beskriva svensk säkerhetspolitik under kalla kriget, vilket Magnus Pettersson har gjort i sin bok. Sverige hade officiellt inget direkt stabssamarbete med västmakterna och vi deklarerade oss neutrala i det internationella politiska rummet. Sverige använde sig enligt den norska modellen av avskärmning. Samtidigt skedde det en teknisk utveckling som förde Sverige närmare västmakterna, en form av integration.

Dessa norska begreppsspar kan alltså omsättas för att analysera svensk säkerhetspolitik då de två länderna befann sig i mycket liknande situationer under kalla kriget. Därför har jag valt att använda dessa två begreppsspar som en grund för kommande argumentation.

Dessa begreppsspar används inte för att förklara hur en komplicerad säkerhetspolitisk apparat fungerar, utan det är från början ett norskt sätt att förenkla. De används för att överblicka och belysa en invecklad politisk process.

Med hjälp av dessa begreppsspar kan man lättare belysa den position Sverige hade i sin omvärld - att hela tiden vara tvungen att balansera de fyra faktorerna för att inte tappa det grepp om alliansfriheten som Sverige antagit sedan en lång tid tillbaka.

1.8 Centrala begrepp

Operativa förberedelser

Den operativa nivån inom militärteori är den livsviktiga länken mellan taktik och strategi. Detta mellansteg utgör den plattform som tillser att alla taktiska manövrar leder mot de givna strategiska målen.⁴

Om strategi är hur man för krig i sin helhet för att nå de politiska målen så kan man argumentera för att det operativa konceptet handlar om hur man skall genomföra större militära operationer eller förberedelser, för att skapa de förutsättningar som krävs för att segra.⁵

Den strategiska nivån kan i många fall sägas ge abstrakta mål och angivelser. Dessa kräver en operativ nivå som kan konkretisera och möjliggöra ett agerande på taktisk nivå. De operativa besluten skall tjäna till att bestämma var, när och hur slag skall genomföras. Hur fördelning, förberedelser och grupperingen av de militära styrkorna skall genomföras för att nå ett mål.

Under uppsatsens undersökningstid var chefen för flygvapnet ensam ansvarig för alla förberedelser, truppförflyttning och taktiskt nyttjande av de flygkrafter Sverige förfogade över.⁶ Detta innebär för uppsatsens att chefen flygvapnet utgör den ytterst ansvarige för den operativa nivån.

³ M.Petersson (2003), *”Brödrafolkens väl”*, Santérus förlag, s.15

⁴ Försvarsmakten (2005), *Doktrin för gemensamma operationer*, Fälth & Hässler, s.27

⁵ Nils Marius Rekkedal (2007), *Modern krigskonst – Militärmakt i förändring*, Försvarshögskolan, s. 17

⁶ Tommy Pettersson, *Med invasionen i sikte*, Magisteruppsats, s.11

Under kalla kriget var den operativa och politiska nivån sammanflätade. Sverige hade ett strategiskt viktigt luftrum, vilket innebar att flygvapnets operativa förberedelser fick konsekvenser på politiskt nivå och därmed även den internationella kontexten.

Alliansfrihet och neutralitet

Alliansfrihet syftande till neutralitet i krig har varit Sverige säkerhetspolitiska linje under mycket lång tid. Sverige valde att inte bli medlem i Nato då det bildades 1949 utan deklarerade en alliansfri säkerhetspolitik. Syftet för Sveriges del var att inte binda sig politisk eller militärt utan bibehålla en politisk handlingsfrihet. Detta för att kunna vara neutrala i händelse av krig och undvika att Sverige måste gå in som en part i en väpnad konflikt.⁷

Enligt SOU 1994:11 finns det olika nivåer av neutralitet och de skyldigheter samt rättigheter som medföljer. Det finns exempelvis politiska riktlinjer som permanent neutrala länder måste följa såväl i fredstid som i krig. Till dessa kan länder som Schweiz och Österrike räknas. I Sveriges fall var de neutrala skyldigheter som landet hade helt självpåtagna, de var av sådan art att de skulle skapa trovärdighet för svensk neutralitetspolitik.⁸

Västsamarbete

Med väst menas i uppsatsen de länder och organisationer som finns till väst om den mentala gräns som delar världen i två fraktioner. Till väst finns framför allt USA och Nato som en del i det säkerhetspolitiska läget. Till öst finns Sovjet och dess satellitstater. Det är framför allt dessa fraktioner som kommer behandlas i uppsatsen.

Enligt en magisteruppsats om samarbete inom skola definieras samarbete genom att det är två eller flera parter som arbetar mot ett gemensamt mål. Båda parter får och ges möjlighet att påverka och framföra sina synpunkter gällande samarbetet. De bidrar för att de tillsammans skall nå sitt mål på bästa sätt. Magisteruppsatsen poängterar att båda parter måste aktivt bidra till arbetet, annars blir det mer fråga om service och inget samarbete.⁹ Detta betraktelsesätt kan vara spännande att använda för att se på Sveriges neutralitet och förberedelser att ta emot hjälp från Väst under Kalla kriget.

1.9. Forskningsläge och källkritik

Sveriges säkerhetspolitiska linje kring de åren runt kalla kriget är av stort intresse inom det forskningsläge som finns idag. Det finns mycket utförlig forskning och uppsatser som behandlar teori och praktik bakom Sveriges säkerhetspolitik.

Inom den angivna tidsperioden finns det även en stor mängd litteratur kring Sveriges flygvapen. Troligen är det flygvapnets speciella karaktär som har bidragit till att stora forskningsresurser har satsats.

Många av forskarna undersöker svensk säkerhetspolitik under kalla kriget och analyserar Sveriges agerande som en neutral stat mellan de två motstående block. De flesta rör sig på en ganska generell och säkerhetspolitiskt nivå där de endast går ner på strategiska exempel. Generellt ligger intresset åt en mer politisk tyngdpunkt och regeringens agerande för att bibehålla Sveriges neutralitet.

De två forskarna som har använts i denna uppsats behandlar i en större utsträckning den operativa nivå.

⁷ Wilhelm Agrell, http://www.sakerhetspolitik.se/templates/Level2Page_____369.aspx , 7/6-2010

⁸ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.50

⁹ M.Molinder & L.Rodman (2006), Magisteruppsats, Lärare och skolbibliotekarie – ett udda par som bör dra jämnt, Borås högskola, s.8

1.9.1 SOU 1994:11

Efter tre års studier utgav Neutralitetspolitikkommisionen 1994 sitt samlade verk på ca 300 sidor. Den fick namnet *Om kriget kommit...- Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969*. Syftet var att bringa klarhet i Sveriges förberedelser för mottagande av militärt bistånd under de tidiga åren av kalla kriget.

En kommission är en tillfälligt sammansatt grupp som samlats på grund av ett regeringsbeslut. Den då sittande regeringen gav kommissionen i uppgift att granska uppgifter gällande förberedelserna för mottagande av militärt bistånd. I gruppen satt flera professorer, f.d. ambassadörer, f.d. högt uppsatta militärer samt ytterligare insatta individer som var behjälpliga med att bland annat arkivstudier.¹⁰

Kommissionen använde sig av ett stort antal källor i sin utredning. De använde ett stort antal svenska och utländska arkiv, såväl officiella som privata. De efterforskningar som bedrevs utomlands gjordes i länder som Danmark, Norge, Ryssland, Storbritannien, Tyskland, USA samt vissa Nato-arkiv. Kommissionen påpekade att det kunde finnas stora brister i källmaterialet. Flera av de relevanta arkiven som kommissionen ville granska var inte tillgängliga på grund av sekretess.

Enligt kommissionen hämtades en betydande del av källmaterialet från mer än 200 personer med positioner som t.ex. politiker, diplomater, departementstjänstemän, officerare och andra anställda av försvarsmakter. Även här poängteras att de flesta av personerna i intervjuerna kom från Sverige. Dessa intervjuer gav en god bild av den svenska säkerhetspolitiken, däremot saknas en internationell helhetsbild.¹¹

1.9.2 Med invasionen i sikte

Den dåvarande majoren, nuvarande överstelöjtnant Tommy Pettersson gick under åren 2006-2008 på chefsprogrammet, vid Försvarshögskolan i Stockholm. Detta var en kurs som sträckte sig över en period på två år. Under slutet av studietiden skulle varje elev skriva en enskild uppsats, men eftersom Pettersson sedan tidigare hade en civil högskoleutbildning fullföljde han sin magisterutbildning. Uppsatsen skrevs under åren 06-08 och blev startskottet till den nu publicerade boken *Med invasionen i sikte – Flygvapnets krigsplanläggning och luftoperativa doktrin 1958-1966*.

Boken som han skrev handlar om det svenska flygvapnet och dess historia samt utveckling mellan åren 1958-66.¹²

Han behandlade hur det svenska flygvapnet planerade inför ett framtida angrepp mot Sveriges gränser. Han fokuserade på den upplevda hotbilden, flygvapnets krigsplanläggning, samarbetet med andra vapengrenar, teknik, flygplan och flottiljer som svenska flygvapnet förfogade över.

I uppsatsen ställde Petterson frågan hur flygvapnets doktrinutveckling under 1960-talet kunde beskrivas. Utifrån denna frågeställning fortsätter han med att fråga sig hur denna doktrinutveckling kan förstås utifrån ett rationalistiskt och organisatoriskt perspektiv. Han försökte utifrån den organisation och planläggning som fanns försöka analysera och belysa den oskrivna doktrin som det svenska flygvapnet använde sig av. Han ville ge en insyn i hur

¹⁰ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.3

¹¹ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.7

¹² Tommy Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte – Flygvapnets krigsplanläggning och luftoperativa doktrin 1958-1966*, Svenskt militärhistoriskt bibliotek förlag, s.9

flygvapnet förberedde sig för en invasion av Sverige. De källor han använde sig av var flygstabens hemliga arkiv mellan åren 1958-66.

Han påpekade att det fanns andra staber och arkiv som kunde ha varit av intresse för hans ämnesval, under den pågående tiden låg flygstaben direkt under chefen flygvapnet som hade ett helhetsansvar för hela flygvapnet. Detta innebar att flygvapenchefen ansvarade för bland annat utvecklingen och genomförande av krigsplanering, övning, utveckling av materiell. Detta gjorde att de hemliga handlingarna han använde sig av blev grunden för hela arbetet.¹³

1.9.3 Brödrafolkens väl

Magnus Petersson är författaren bakom boken *Brödrafolkens väl – Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949-1969*. Han är fil. dr. i historia och har under tio år arbetat med forskning och undervisning vid Försvarshögskolan i Stockholm.

År 2003 publicerade han tillsammans på Santérus Förlag en bok som behandlar hur Sverige och Norge, två länder med stora skillnader i säkerhetspolitik ändå påbörjade ett operativt samarbete.

I sin bok frågar sig Petersson hur Sverige på den säkerhetspolitiska, strategiska och den operativa nivån uppfattades av sina norska grannar. Samtidigt ställer han sig motsvarande fråga hur Norge uppfattades ur svensk synvinkel.

Peterssons bok tar sin början när de skandinaviska försvarsförbundsförhandlingarna avslutas utan resultat, och när Atlantpakten skapas. Han såg det som en naturlig startpunkt för sin undersökning.

Han ville fortsätta sin studie ända fram till 90-talet, detta omöjliggjordes eftersom källorna är sekretessbelagda. Han menar trots detta att frågeställningen fortfarande kan besvaras, genom att använda material som intervjuer och andra öppna källor.

2. Empiri: Svenska flygvapnet, uppfattningars likheter samt skillnader

I detta kapitel framställs empirin mot att inledningsvis beskriva den situation Sverige och dess flygvapen befann sig i under åren 1949-69. Därefter kommer de skillnader samt likheter som har funnits presenteras.

2.1 Svenska Flygvapnet 1949-69

Under andra världskriget förekom det stora påfrestningar på svensk neutralitet. Det förekom under krigsåren ett flertal överflygningar av framför allt södra Sverige. Detta visade att de moderna offensiva flygkrafterna hade tagit ett centralt steg in i stor makternas krigsorganisationer.

Mot slutet av andra världskriget blev även kärnvapen stridsdugliga, utan ballistiska missiler som transportmedel. De levererades av dåtidens stora offensiva bombplan. Atomubåtar har ännu inte kommit i operationellt bruk, det sker senare under det kalla kriget. Dessa faktorer gör att det offensiva flyget vid den här tiden fortfarande hade en stor betydelse för de olika staterna, och Sveriges lufter blev högtintressant i det internationella forumet.¹⁴

Sovjet hade vid den här tiden insett att Norge var av stor strategisk vikt med sina isfria hamnar samt ett gynnsamt läge för att basera bombflyg vid deras kuster. De västallierade hade samtidigt gjort en liknande analys av Norden och dess närområde. För Nato kunde Norge möjligen bli en krigsbas för flyg med uppgifter som kunde innehålla flygningar i svenskt

¹³ Tommy Petersson, Med invasionen i sikte, Magisteruppsats, s.11

¹⁴ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.241

luftrum. Man misstänkte även att Sovjet ansåg att Skandinavien kunde användas för att expandera deras säkerhetszon till atlantkusten, och därigenom få ett bra fotfäste för sina marin-, och flygstridskrafter¹⁵.

I början av 1950-talet var det endast Storbritanniens flygvapen som var större än Sveriges i Västeuropa. Det svenska flygvapnet hade även skaffat sig en egen typ av luftprofil tack vare den egna flygindustrin samt det fokus på defensivt skydd som Sverige hade. Genom att den svenska Försvarmakten hade som uppgift att fördröja samt förhindra en motståndare påkallade det aldrig flygfarkoster vars syfte var att slå en motståndare långt utanför de svenska gränserna. Därför utvecklades det svenska flygvapnet till lätta enheter (tyngdpunkt jakt) med en begränsad räckvidd, så att de så snabbt som möjligt skulle kunna hejda eller förhoppningsvis slå en motståndare vid en gräns- och kustinvasion. Plan som utvecklats exempelvis J29 Tunnan, som gjorde att Sverige relativt till omvärlden inte behövde långa start och landningsbanor.¹⁶

För försvaret av Sveriges gränser fick det svenska flygvapnet ta en större roll inom Försvarmakten, då man ansåg att t.ex. flottan var mycket mer sårbar med sina övervattenfarkoster i Östersjön. Man ansåg även att flygvapnet var mer mångsidigt och därför fick det större ekonomiska resurser i försvarsbudgeten. Under 50-talet växte det svenska flygvapnet till en av världens största.¹⁷

2.2 Skillnader och likheter

2.2.1 Flygbaserna

Under 50-talet började Sverige och dess försvarsmakt utvärdera det befintliga basystemet. Förslag började utarbetas om att Sverige behövde ett mer utbyggt och fortifikatoriskt skyddande bas och underhållsförband för flygvapnet. Dessa förslag låg till grund för att planer om det nya Bas 60-systemet började ta form, där Sverige hade som mål att bygga ut sina 38 baser till 70. Man ville nästan dubbla den marketablerade styrkan för flygvapnet. Den operativa tanken som drev arkitekturen bakom planerna var att man skulle sprida basförbanden på ytan och därigenom köpa sig ett skydd från eventuella kärnvapenattacker. Baserna planerades även att upprättas minst 30 km från gränsen för att minska risken för andra konventionella bomb- och attackföretag. Genom spridning skulle inte en motståndare med bombföretag kunna slå ut alla flygvapnets flygbaser.¹⁸ Samtidigt ville man att de egna jaktoperationerna skulle kunna möta en motståndare så tidigt som möjligt, för att undvika att luftlandsättningsföretag genomfördes eller att landstigningsoperationer skulle få ett starkt luftunderstöd.

Enligt Tommy Pettersson skulle de normala banorna som konstruerades vara kring 2000 m, men fyra av dessa banor fick en längd på 2300 m. Detta menar Pettersson beror på dessa skulle underlätta flygningen i situationer där mörker och dåligt väder försämrade sikten.¹⁹

När NPK undersökte prestanda för de olika banorna som byggdes till Bas-60 systemet blev de tvungna tillfråga sakkunniga sakkunniga för att få den data som fanns om banorna värderade. NPK beskrev att ett attackflygplan A32 Lansen med det tyngsta lastalternativet krävde knappt 1600 m vid tänd efterbrännarkammare (EBK), och knappt 2300 med släckt EBK. De

¹⁵ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.66

¹⁶ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.253

¹⁷ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.29

¹⁸ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.75

¹⁹ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.76

påpekade även att dessa 2300 m var väl tilltagna med inräknat säkerhetsavstånd. Enligt NPK:s utredning var den normala rutinen vid flygning med den lasttypen att just använda sig av EBK.

NPK menar även att med flygplanstyp 29 Tunnan, som inte hade EBK, krävde en startsträcka på 1900 m vid maxlast. Vilket är långt under de fyra extra långa baser som nämns ovan.²⁰

Detta till trots drar kommissionen slutsatserna att bassystemet var konstruerat efter ett nationellt behov med motiveringen att det fanns plats för provflygverksamhet, nattjakt samt att det fanns chanser för att civila aktörer skulle nyttja dessa banor.

Som en slutnotis påpekade kommissionen att det fanns några banor som var belägna på östkusten som inte kunde falla inom dessa kriterier som beskrivits ovan. De menar att det fanns intentioner att göra det tekniskt möjligt att starta och landa i en begränsad utsträckning med tungt västflyg. De menar att de konstruerades för att skapa en teknisk handlingsfrihet för att i en tid av kris, kunna genomföra en viss militär samverkan med andra länder på svenska flygbaser.²¹

Något som NPK inte tar upp är antalet baser som konstruerades under byggnationen av det nya svenska bassystemet. Den dubbling som planlades var enligt Pettersson något kontroversiell. Han menar att det fanns flera högt uppsatta områdeschefer inom flygvapnet som påpekade att ett kärnvapenhot inte kunde motivera det antalet baser som var planerade. Dock vidhöll flygvapenchefen, enligt Pettersson, att kärnvapen skulle vara dimensionerande för konstruktionen, och att det var det enda ekonomiskt realistiska alternativet.²²

2.2.2 Igenkänningssystem

I en tid då flygoperationer kunde omfatta ett stort antal flygplan blev det nu väsentligt att kunna genomföra en snabb och effektiv stridsledning. Detta kunde nu göras genom att man med radar från marken kunde ha en större lägesbild som man presenterar för flygförarna som får sina ingångsvärden för en fortsatt strid.

För att kunna leda stridsflyg använde flygvapnen olika igenkänningssystem (IK-system) som en del i stridsledningsnätet. Den nya tekniken ger möjligheten att skilja mellan vän och fiende. Systemet består av en fråge- och svarsutrustning, där frågeutrustningen sänder ut högfrekventa elektromagnetiska pulser som då tas emot av svarsutrustningen. Vidare behandlas mottagen data och till svar skickas en puls som enligt förprogrammerade premisser bildar ett giltigt svar. Nu kunde stridsledningscentralerna få upp en bild av de egna flygföretagen i luften och kan skilja olika flygföretag åt.²³

En eventuell motståndares taktik kan antagligen vara att störa alternativt härma dessa olika signaler. Detta i syfte att vilseleda eller skapa ett ledningskaos. Allt detta gör att de olika igenkänningssystem som används av de olika flygvapnen behandlades med stor sekretess och blev föremål för en utbredd efterforskning hos olika underrättelsetjänster.²⁴

Enligt SOU 1994:11 påbörjades det svenska arbetet med att utveckla ett eget IK-system under sent 40-tal. Systemet fick benämningen projekt 535. Detta gjordes parallellt med att man hade köpte in det brittiska systemet Mark X, i syfte att kunna jämföra prestanda mellan de två systemen för att få en objektiv värdering. Enligt utredningen blev inga av de två systemen

²⁰ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.257

²¹ Ibid

²² T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.77

²³ Tidiga igenkänningssystem för flygplan, K-G Andersson, Försvarets historiska Telesamlingar Flygvapnet, s.

21

²⁴ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.245

fullt godkända. Delvis berodde detta på att Sverige inte kunde köpa in det brittiska systemet med fullständiga rättigheter. Problem med det svenska systemet var att enligt de dokument utredningen tillhandahållit att de medförde ytterligare operativa krav.

Bakgrunden till detta var de operativa krav på IK-utrustningen, som också beskrivs i det aktuella dokumentet, och som bl.a. var att kunna särskilja inte bara vän och fiende, utan också vän och allierad²⁵

Dessa krav grundades i den förklaring utredningen fortsättningsvis redovisar:

Det torde vara stora chanser för att det av vårt luftförsvaret berörda luftrummet kommer att genomflygas av ev. allierade fpl.²⁶

Det som till slut genomfördes enligt NPK var att det införskaffades ett fåtal av den västanvända Mark X systemet. NPK drog slutsatsen att antalet stationer inte var direkt begränsande för användandet då räckvidden på dessa system troligtvis var mycket stor. Vidare fanns det källor, enligt utredningen, som visade på att de allierade tänkte inom en snar framtid införskaffa en vidareutveckling av tidigare system, Mark XII. Vilket skulle leda till att ett stort inköp endast skulle förbättra samverkansmöjligheten under en kortare tid. De få inköp som gjorts, gjorde att det fanns en teknisk kompetens inom det svenska flygvapnet gällande Mark-systemen. Utredningen belyser att skillnaden mellan de olika systemen inte var kritiska och att en uppdatering och installation av det nya systemet skulle ha underlättats. Vilket innebar en interoperabilitet efter en kort uppdatering, detta gällde ifall väst godkände vidare inköp från svensk sida av det nya IK-systemet.

Slutligen konstaterar kommissionen att dessa vidtagna åtgärder genomfördes för att ge Sverige en handlingsfrihet gällande IK-systemen. Om beslut togs skulle Flygvapnet snabbt kunna ha möjligheten att införskaffa ett system som gav en korrekt luftbild och en förmåga att identifiera västmakterna flygföretag om dessa flög över Sveriges luftrum.²⁷

NPK har de under intervjuer med officerare och tekniker dragit vissa slutsatser gällande de IK-system som Sverige använde sig av. Först har utredningen visat att det är under återfärden för allierade flygföretag som problem kan uppstå. Under återfärden kan färdplanen ändras och man kan inte alltid lita på att färdplanen hålls, beroende på de friktioner som kunde förekomma under uppdragen. Därför anser NPK att det inte skulle ta mer än ett dygn för Försvarsmakten att installera ett fungerande IK-system som har förmågan att identifiera och följa allierade flygföretag.²⁸

Boken *Med invasionen i sikte* beskriver hur Flygvapnet försökte förmå flottan att gemensamt utveckla ett fungerande IK-system som de tillsammans skulle kunna operativt använda sig av. Detta lyckades inte pga. av att flottan inte kunde binda de ekonomiska resurser som krävdes för att få igenom systemet.²⁹ Vidare beskrivs den utprövning som genomfördes i Sverige med Mark X systemet. Med samma operativa krav som NPK beskriver enligt ovan. Där slutar den forskningsinsatsen vilket lämnar stora luckor gällande de slutsatser som kan dras av dessa utprövningar och systemtester.³⁰

²⁵ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.247

²⁶ Ibid

²⁷ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.249

²⁸ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.248

²⁹ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.114

³⁰ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.102

2.2.3 SveNorDa

Allt sedan 50-talet fanns en sambandsförbindelse mellan de tre nordiska länderna Sverige, Norge och Danmark. Från början var detta ett hemligt samarbete, men det formaliserades under tidigt 60-tal och fick namnet SveNorDa. Den överliggande sekretessen var borttagen. Den officiella motiveringen för denna sammanlänkning av stridsledningsnäten var det interskandinaviska flygräddningssamarbetet.³¹

Pettersson menade, att de tre länderna kopplades samman genom nödländningsövningar samt att flygförarna kunde bekanta sig med grannländernas luftrum och flygbaser.³²

Enligt SOU 1994:11 bestod förbindelserna från början av fasta trådförbindelser men de byttes senare ut mot smalbandiga radiolänkförbindelser. Sverige började med att koppla ihop näten till Danmark, för att strax därefter genomföra motsvarande sammankoppling till Norge. Enligt utredningen skall dessa då ha haft en bandbredd på två talkanaler som knöt sambandet mellan ledningscentralerna i de tre olika länderna.

Under 1960-talet utökades dessa förbindelser med ytterliggare två kanaler till det dubbla, vilket gjorde att den totala förbindelsen nu låg på 4 talkanaler.

Vidare beskriver den offentliga utredningen att de inblandade länderna var noga med att det inte skulle vara möjligt att direkt knyta samman lednings-, och sambandsnäten mellan länderna. De hade ingen fysisk ingång i varandras nationella nätverk, utan endast en punkt till punkt förbindelse vilket begränsade stridsledningssambandet.

Man hade trots detta installerat dessa förbindelser på ett sådant sätt att man möjliggjorde genom vidarekopplingar att sammankoppla dessa förbindelser vidare till respektive lands övriga sambandsnät. Detta var en åtgärd som endast skulle genomföras vid ett särskilt beslut. Utredningen specificerar aldrig var detta beslut skulle komma ifrån, vilket blir en begränsning i de slutsatser som kan dras från utredningen.³³

Genom intervjuer med expertis inom signalförbindelse utredde NPK hur mycket bandbredd det skulle ha krävts för att genomföra flygräddningsuppdrag. Experterna hade olika uppfattningar och svaren varierade mellan en till fyra kanaler. Några hävdade att det var tekniskt omöjligt att skicka radarbilderna mellan länderna på grund av för liten bandbredd. Den bandbredd som behövdes hade aldrig existerat.³⁴

Enligt Magnus Pettersson fanns det under tidigt 50-tal planer avseende möjligheten att kunna orientera de olika länderna gällande varandras flygföretag. Informationen som skulle vidarebefordras innehöll läge, kurs, höjd, antal och verksamhet för de enskilda flygföretagen. Detta skulle kunna genomföras så att exempelvis svenska flygförband eller enskilda plan skulle kunna stridsledas från grannlandets stridsledningscentraler. Detta förutsatte att det fanns norska respektive svenska sambandsofficerare avdelade till grannlandet för att kunna omsätta detta till verklighet. Enligt Pettersson gick detta samarbete så långt att det endast återstod godkännande från de svenska respektive norska militärledningarna. Vid årsskiftet 1950-1951 fastställdes det att dessa planer skulle aktiveras om två situationer infann sig. Den första var om det kom på direkt order från chefen för det norska alternativt svenska flygvapnet, den andra var att de båda länderna befinner sig i krig mot en gemensam fiende.

³¹ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.243

³² T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.100

³³ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.243

³⁴ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.244

Vidare beskriver Pettersson att det fanns rutiner för hur man skulle rapportera flygverksamhetens olika egenskaper, nationalitet, fientligt respektive icke-fientlig tillhörighet. Han menar vidare att det inte fanns några planer för jaksamverkan mellan länderna, men att det fanns ett utkast för eventuell samverkan på lokal nivå. Om landet med det egna flygföretaget med svårighet, eller inte kunde leda sina flygförband, skulle det kunna övertas av det andra landets stridsledningsorgan. Vidare fanns det planer för att om grannlandets flygplan blev tvingade att nödlanda eller på annat sätt använda det andra landets flygbaser, skulle åtgärder kunna vidtas för att inte hamna i en situation med vådabeskjutning. Planer fanns även för att materiel skulle tillhandahållas för att möjliggöra tillfällig betjäning av främmande lands flygföretag. Pettersson säger att det inte fanns några bevis för att detta utkast godkändes, men att det dock förekom planering inom ländernas flygvapen för att liknande samarbete skulle kunna tas i drift.

Detta samarbete hölls strikt hemligt. Så få människor som möjligt skulle vara inblandade, och hela planeringsverksamheten hölls inom en mycket begränsad krets av invigda.³⁵

Det fanns enligt Pettersson ett stort intresse från norsk sida att utvidga det redan befintliga integrationen av svenskt och norsk ledning och sambandssystem. Detta utrymme fanns inte inom Sveriges säkerhetspolitik. Norrmännen ville även öka bandbredden i syfte att öka interoperabiliteten i det redan befintliga sambandssystemet länderna mellan. Inte heller här kunde Sverige gå deras önskemål till mötes. Pettersson påpekar dock att det är en intressant situation som visar vad skulle krävas för ett mer djupgående luftoperativt samarbete.³⁶

Inom sambandsnätet använde fram till det tidiga 60-talet det svenska flygvapnet endast VHF-radioförbindelser (*Very High Frequency* radiofrekvenser mellan 30 MHz och 300 MHz) mellan stridsledningcentralerna och stridsflygen. Vid samma tidpunkt använde Nato UHF-förbindelser (*Ultra High Frequency*, mellan 300 MHz och 3 GHz). Detta gjorde det omöjligt för flygvapnen att tillsammans koordinera sina flyginsatser. Frekvenserna skilde sig till den grad att det var omöjligt att kommunicera. Uppdateringar i det nya stril-60 systemet medförde en UHF-kapacitet till det svenska stridsledningsnätet, vilket innebar att Sverige nu kunde upprätta samband till t.ex. Nato-förband.³⁷

NPKs påpekade i sin utredning att denna uppgradering endast var en modernisering som var av ett rutinartad slag och inte utgjorde en grund för att genomföra stridslednings av något utomstående lands flygvapen. Utredningen menar att det svenska stridsledningsnätet endast följde med i den tekniska trenden som gällde i allmänhet under den specifika tiden.³⁸

Den uppgradering som skedde med radioförbindelserna, menar Pettersson, istället gjordes för att skaffa sig en förmåga att leda ett annat lands flygplan. Han skriver även om att en amerikansk flygattaché rapporterade till sitt hemland efter att han hade bevittnat en svensk övning som just övade interoperabilitet mellan Sverige och annat land. En övning där både stridspiloten och stridsledningpersonal använt engelska som språk samt Nato-procedur för att styra uppdraget.³⁹

Magnus Petersson skriver i sin bok *Brödrafolkets väl* att den förbättring som skedde i tvärsambandet mellan länderna gjordes under SveNorDas täckmantel. Detta samband menar han var inte tillräckligt för att skapa en effektiv nordisk operativ flygvapensynergi, men att man kunde skapa operativa kontakter flygvapen länderna emellan, som doldes väl av

³⁵ M.Petersson (2003), "*Brödrafolkets väl*", Santérus förlag, s.279

³⁶ M.Petersson (2003), "*Brödrafolkets väl*", Santérus förlag, s.281

³⁷ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.100

³⁸ NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.244

³⁹ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.100

flygsäkerhetssamarbetet. Detta var en grund för att kunna mer effektivt sammanföra de olika flygvapnen i en tid då kriget stod för dörren.⁴⁰

Samtidigt menar Tommy Pettersson i sin bok att motivet från början var att öka flygsäkerheten och förenkla ett framtida samarbete mellan de olika flygstridskrafterna, genom att personalen fick bekanta sig med varandras lufrum, procedurer, flygplan och flygbaser. Han uppger att under 1963 genomfördes 36 ombaseringar. Regelrätta frambaseringar av främmande makts flygplan till svenska baser krävde att deras egna basförband omgrupperades. Detta genomfördes aldrig, samtidigt var det just liknande krigsspel som genomfördes vid Försvarshögskolan enligt Pettersson.

I Magnus Peterssons bok *Brödrafolkets väl* finns det en avslutande argumentation gällande svensk säkerhetspolitik med fokus på det Svensk-, Norsk-, och Danska samarbetet. Forskarna Petersson, Agrell och NPK är överens om att regeringen var väl införstådd i det samarbete som pågick under det kalla kriget. Petersson anser att de gemensamma planerna för samband luftbevakning och vädertjänst var godkända inom ett begränsat operativt ramverk. De olika ländernas regering var orienterade om de försättningar som fanns. Sverige hade inga invändningar så länge som det inte begränsade landets politiska handlingsfrihet, samtidigt som det självklart inte talades öppet om saken.⁴¹

I SOU 1994:11 framgår det att NPK hade gjort bedömningen att detta var ett samarbete vars uppgift att säkerställa största möjliga flygsäkerhet. De drar slutsatsen att det fanns vinster i att flygofficerarna från de tre ingående länderna fick erfarenhet från flygföretag på engelska. Även att de tre länderna fick en bättre insikt i varandras rutiner och organisation.⁴²

2.2.4 Samverkansgrupper

Under mitten av 60-talet fanns det inom Sveriges försvarsmakt officerare som stod i beredskap för att skapa en personlig samverkan mellan länder som Norge, Finland, USA, Storbritannien och NATO. Det fanns flera olika grupper med specifik uppgift att operativt samverka med de olika ländernas flygvapen, t.ex. Royal Air Force (Storbritannien) och Strategic Air Command (USA).⁴³

Pettersson hävdar även han i sin bok att det fanns grupper organiserade för att kunna snabbt upprätta kontakt med valda länder i vår omvärld. Han menar även att det fanns listor över materiel, kartor och dokument som skulle komma att bli nödvändiga i ett djupare samarbete. Vidare beskriver han hur Storbritannien hade kartor över Sveriges alla flygbaser som skulle komma till nytta vid samarbetet. Allt detta menar han var hemligt och att alla involverade troligen inte visste om de exakta uppgifterna som skulle ställas.⁴⁴

NPK har dragit slutsatserna att i fall av krig där Sverige inte skulle behålla sin neutralitet, skulle samverkan vara mycket prioriterat. De menar att det fanns en viss beredskap inom Försvarsstaben för västsamverkan. NPK har funnit bevis för att kvalificerad personal hade blivit avdelade för att förstärka andra länders försvarsmakter, samt att förstärka den egna inför en utländsk förstärkning. Att Sverige hade ca 30 personer som övertiden fanns öronmärkte för

⁴⁰ M.Petersson (2003), *”Brödrafolkens väl”*, Santérus förlag, s.283

⁴¹ M.Petersson (2003), *”Brödrafolkens väl”*, Santérus förlag, s.237

⁴² NPK (1994), *Om kriget kommit*, SOU 1994:11, s.135

⁴³ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.102

⁴⁴ T. Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte*, SMB förlag, s.101

samverkansgrupper är en av de slutsatser NPK dragit. Fokus för samverkansgrupperna var framförallt en operativ samverkan där säkerställa försäljning och tillförsel av materiell från väst var prioriterat. Däremot hävdar NPK att det inte fanns någon vidare planering för grupperna utöver öronmärkning. De menar att ansatser för dessa förberedelser avbröts i mitten av 60-tal i samråd mellan överbefälhavaren och försvarsministern. De hävdar även att inga av dessa förberedelser skett i samförstånd med mottagande land utan endast var svenska förberedelser.

Enligt författaren till boken *Brödrafolkets väl* hade regeringen, efter en föredragning, kallat till sig ansvariga från Försvarsmakten för att redovisa de operativa förberedelserna för att underlätta eventuell samverkan med västliga makter. Detta berodde på att Stig Wennerström i juni -63 blivit anhållen för spioneri, och nu var regeringen orolig för vad han kan ha avslöjat avseende eventuella militär samverkan.⁴⁵

Vid mötet nämner Försvarsmakten de samverkansgrupper som var förberedda att snabbt upprätta en kommunikation med främmande makt. Petersson hävdar att det var en typ av enklare operativa förbindelser och inte något mer utvecklat samarbete mellan de olika operativa avdelningarna för respektive land.⁴⁶

Det blev två föredragningar där den ena gällde underrättelse och signalspaning, den andra gällde kontakter på operativ nivå. Försvarsmakten redovisade den då förberedda larmförbindelsen med det amerikanska flygvapnets Europakontor i Wiesbaden.

De redovisade tydligt, enligt Petersson, att Sverige i sin ägo hade frekvensplaner som USA använde för att sända sina larmmeddelanden. Detta innebar att Sverige hade kunskap om vilken frekvens USA sände på. Försvarsmakten hävdade att detta var av godo ifall situationen skulle eskalera och läget bli kritiskt.⁴⁷

Enligt SOU 1994:11 skall det under början av 60-talet ha förekommit viss provverksamhet med telegrafi på kortvågsradio mellan den svenska försvarsstaben och Wiesbaden. Här menar utredningen att dessa meddelande som testades var krypterade enligt svensk norm för att sambandspersonalen inte skulle kunna tyda vart meddelandena kom ifrån. Utredningen skiljer sig från Petersson genom slutsatserna att denna radioförbindelse skulle i utbyggt skick kunna användas vid kris och krig. Petersson menar att förbindelsen var fullt utbyggd och redo att användas vid situationer där nöden kräver det.

3. Analys

I detta kapitel kommer jag att diskutera och tolka mina empiriska resultat. Det kommer att ske i förhållande till de centrala begreppen samt teorin (kap. 1.7).

3.1 Flygbaserna

Av litteratur framgår att enighet råder mellan NPK och forskarna om att det inte var ett av de operativa målen att basera främmande makts flygvapen på svenska baser. De är överens om det fanns banor som var längre än vad som normalt behövdes. Banornas längd motiverades med att under svåra förhållanden skulle dessa nyttjas fullt ut.

NPK gör slutsatsen att de långa banorna existerade för att kunna genomföra provflyg, nattjakt samt för civil räkning. Tommy Pettersson drar liknande slutsatser, han beskriver att motivet var flygning i mörker eller dålig sikt.

⁴⁵ M.Petersson (2003), "*Brödrafolkets väl*", Santérus förlag, s.231

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Ibid

Man kan uppfatta denna extra banlängd som att det var ett ensidigt åtagande från svensk sida vars syfte var att möjliggöra en främmande makts flygkrafter att landa på svensk mark. Det var en vinst som kunde motiveras av helt andra orsaker, men vinsten för det svenska försvaret i ett krig var fortfarande densamma. Det var en outtalad integration till de västallierade flygkrafterna.

Det fanns problem med att under en längre tid kunna omgruppera ett annat lands flygplan till svenska baser, det krävde som nämnts tidigare även att deras basförband omgrupperades till svensk mark. Oberoende av basförbanden kunde västligt flyg nödlända i Sverige. Dessutom hade Sverige börjat integreras mot Nato-standard av klargörningen, vilket skulle underlätta tillfälliga landningar av främmande makts strids- och bombflygplan. Här visar ingen av litteraturen att det genomfördes förberedelser av liknande karaktär. Genom att inte genomföra liknande förberedelser för en integration ansåg man troligen att detta var för stora åtgärder, vilket skulle få konsekvenser för det förtroende Sverige hade. Avskärmningen skulle bli lidande om det kom fram att Sverige hade dukat sina landningsbanor med kompetens och materiel för att motta flygstöd.

Antalet baser kan starkt ifrågasättas, det finns enligt mig brister i litteraturen. Det beskrivs endast av Pettersson att det blev ett dubbelt antal baser, men själva motiven redovisas inte djupare. Att det var tveksamt om kärnvapenhotet kunde motivera den enorma kostnad som det dubbla antalet flygbaser resulterade visas enligt Pettersson. Det fanns personer inom Flygvapnets ledning som tvivlade på motiveringen, och som inte ställde sig bakom beslutet om den utspridning som planerades. På grund av att litteraturen inte avhandlar denna aspekt är det svårt dra slutsatser utifrån den empiriska studie som genomförts i denna uppsats.

3.2 Igenkänningsystem

Både NPK och Pettersson har dragit liknande slutsatser gällande utvecklingen och inköpen av IK-systemen. De anser båda att Sverige hade som operativt krav att man skulle kunna identifiera och urskilja egna, fientliga och allierade flygföretag. NPK och Petterson beskriver slutsatserna att det var högst troligt att svensk lufterum skulle beträdas av främmande makts stridsflyg, och Sverige var tvungna att kunna urskilja vän från fiende. Detta är ett stort steg mot integration, eftersom Sverige väntade sig att man skulle ha allierade flyg inom sitt område. Att ha förmågan till en detaljerad luftbild där vän likväl som fiende kan urskiljas är mycket prioriterat. I praktiken hade Sverige inte denna förmåga, utan avskärmade sig från omvärlden. Men som uppmärksammats tidigare i uppsatsen fanns förberedelser genom kunskap och rutiner för hur Sverige snabbt skulle kunna genomföra en integration till det övriga allierade luftstridskrafterna. Skulle Sverige ingå i en framtida allians skulle alla länder ha nytta av Sveriges förmåga att ha inblick i alla luftföretag som genomfördes, framför allt med tanke på närheten till Sovjet.

De IK-system som Sverige försökte utveckla som en parallell till det brittiska var av mycket stor vikt för den avgränsning som Sverige hade deklarerat, och var en viktig del i det förtroende Sverige presenterar öster ut.

Men för att Sverige skall utveckla ett eget system prövar Sverige system från Storbritannien som troligen kommer att användas i Nato och andra västorienterade länder. Men för att inte tappa tillräckligt med förtroende installerar man aldrig dessa fullt ut utan endast använder dem som referensobjekt.

Dock säkerställer man fortfarande att den balans som finns mellan integrationen och avskärmningen kvarhålls. Man gör det endast möjligt att vid beslut i en situation av kris, kunna uppdatera sin utrustning och först då blir det möjligt att identifiera egna, fientliga och

den allierade. Så på pappret, kan det argumenteras, att det finns inget system framtaget och operationellt som kan genomföra denna nivå av samarbete mellan militärmakterna.

Men det finns nu en teknisk framförhållning, både gällande kunskap och teknik. Detta gör det möjligt att snabbt rikta om systemen och då påbörja mottagandet av internationellt stöd. Tappar Sverige sin status som avskräckande eller att den avskärmning vi utåt visar för omvärlden, kan vi snabbt övergå till en integration av länder i vår närhet.

3.3 SveNorDa

NPK:s uppfattning av säkerhetsarbetet är att de anser att syftet verkligen var att skapa en säkrare flygmiljö mellan länderna. De inser att detta gav positiva konsekvenser för ett framtida samarbete men vidhåller att detta inte var en motiverande faktor.

Liknande uppfattningar har även Pettersson och Petersson, men de är mer fokuserade vid att de positiva effekterna hade en mer central roll. Enligt Petersson insåg Norge vinsten av integration och ville utveckla förmågan vidare. Dessa åtgärder gick för långt, enligt Petersson, och skulle sätta Sverige i en position där den säkerhetspolitiska avskärmningen inte längre skulle kunna motiveras. Förtroendet som Sverige projekterade skulle bli svårare att försvara om integrationen genom samarbetet skulle ha utvecklats.

Men enligt Petersson kunde mycket av integrationen döljas av säkerhetsarbetet, och att det var endast Sveriges avskärmning till omvärlden som stod i vägen för en vidareutveckling konceptet.

Det finns oenighet i litteraturen när man undersöker om det fanns en möjlighet att stridsleda andra nationers stridsflyg genom svenska ledningscentraler. NPK menar på att det inte var möjligt att stridsleda med radarbilder mellan de olika länderna pga. begränsningen i bandbredd. Pettersson menar att det var fullt möjligt med tal genomföra stridsledning, vilket enligt honom även genomfördes.

Om det var så att Sverige inte kunde överföra radarbilder kan man ändå anta att det var fullt möjligt att överföra kritisk information som piloterna behövde för att lösa specifika uppgifter. Troligen blev den informationen bristfällig men det gick fortfarande att stödja främmande makts flygföretag på svensk mark. Petersson hävdar att det inte var tillräckligt för ett djupare operativt samarbete, men det påvisar den vilja att integrera ländernas stridsledningssystem.

Petersson och NPK var överens om att regeringen var väl informerad och införstådd i ländernas gemensamma planer som fanns för samband, luftbevakning och vädertjänst. Dessa planer var godkända så länge de inte var allmänt kända.

Man kan ställa sig frågande om var i gråzonen Sverige befann sig när dessa operativa förberedelser genomfördes? Mycket av Sveriges operativa förberedelser syftade skapa förutsättningar gällande ett möjligt kommande samarbete med de nordiska länderna. Det var förberedelser för en kommande integration när avskärmningen inte längre var till Sveriges nytta.

När man analyserar SveNorDa kan man tolka att de olika ländernas intentioner var att skapa en transparens. Genom kommunikation fick länderna förståelse för varandra och därigenom skapades underlag för framtida samarbeten. Sveriges alliansfrihet medgav inte att Försvarsmakten ingick i ett öppet militärt samarbete som skulle förhindra den svenska neutraliteten. Transparensen var den kompromiss man fick göra för att länderna skulle kunna samverka. Förtroendet för Sveriges säkerhetspolitik fick inte bli skadat.

Man kan argumentera för att Sverige och dess grannländer tillsammans genomförde en integrationsåtgärd under täckmanteln av en förtroendeskapande åtgärd, ett flygräddningssamarbete. Detta innebar att man fortfarande hade kvar stora delar av sin

avskärmning, trots att sambandsnäten till viss del var sammankopplade. Vidare menar jag att eftersom Sverige inte tappade det förtroende man byggt upp, behövde man heller inte genomföra fler åtgärder för att visa på sin avskräckande förmåga.

3.4 Samverkansgrupper

Enligt NPK fanns det planer för vilka officerare som skulle skickas vart, för att skapa en kvalitativ samverkan med andra länder. Utöver det, menar NPK, att det inte fanns någon planläggning mellan länderna utan detta var ett svenskt initiativ.

Samtidigt hävdar Pettersson att dessa var mer välplanerade än vad NPK har kommit fram till. Att det fanns kritisk materiell iordningställd som skulle komma att bli nödvändiga vid en kontakt med ett främmande land.

Detta visar att det finns en meningsskiljaktighet för hur långt Sverige hade tagit dessa förberedelser. Det är fortfarande en enighet i litteraturen att grupperna endast var förberedda och att det inte fanns en planerad samverkan med utlandet. Detta påvisar den vikt Sverige hade lagt i att man förberett en möjlig integration. Återigen ville Sverige inte tappa det förtroende man försökte skapa med alliansfriheten. Sverige respekterade sin uttalade avskärmning, vilket gav stora begränsningar i hur långt samverkansgrupperna kunde planeras och förberedas.

Litteraturen är generellt överens om att det fanns ett upprättat samband med Wiesbaden, men detaljerna varierar beroende på vilken av litteraturen man vänder sig till. NPK menar att det behövdes en utbyggnad innan integrationen av sambandsmedlet var fullt operationellt, medan Peterson hävdar att det var klart för användning.

Som nämnt tidigare i uppsatsen behövdes det officerare som personligen kunde sköta mycket av den samverkan som behövdes genomföras när flera länder skall ingå i en och samma operation.

I en situation där Sverige är hotat av främmande makt kommer tiden vara en kritisk faktor. Genom att redan tidigt utarbeta planer för hur och med vilka Sverige skulle samverka med kunde man slippa mycket arbete för en organisation under mycket stor press. I en situation där förtroendeskapande och avskräckande åtgärder inte längre fungerade måste Sverige snabbt genomföra åtgärder som leder till en snabb integration med länder som kan leverera understöd. Man bestämde redan tidigt vilka personer som skulle få vilka uppgifter om dessa samverkansgrupper skulle aktiveras. Deras uppgifter och exakta samverkans ort var inte alltid känt av de personer som blivit utvalda. Det var inte nödvändigt för dessa individer att exakt veta deras plats i organisationen i en krissituation. Man ville fortfarande behålla det förtroende och bilden av det avskärmade Sverige, samtidigt som dessa förberedelser för ett integrerat Sverige redan fanns. Sverige hade nu redan köpt sig flera timmar vilket är av stor vikt när landet är under ett dödligt hot. Genom dessa förbindelser skulle understöd från utlandet mycket snabbare kunna samordnas och många svenska liv skulle förhoppningsvis kunna skonas.

4. Svar på frågeställningar

Utgående från konflikten mellan Sveriges västberoende och neutraliteten har uppsatsen tagit två frågeställningar:

Vad finns det för likheter och skillnader mellan forskarna och SOU 1994:11 i fråga om synsätt och slutsatser?

Generellt håller både forskarna och SOU 1994:11 med om att Sverige höll sig inom alliansfrihetens ramar. Det finns vissa skillnader på detaljnivå men dessa har inte varit tillräckliga för att någon skulle dra slutsatsen att Sverige hade ett, i förhållande till alliansfriheten, alltför interoperabelt flygvapen.

Hur kan man uppfatta och tolka gränsområdet mellan flygoperativa förberedelser och alliansfrihet?

Från empirin kan man göra tolkningen att Sveriges flygoperativa förberedelser låg innanför den svenska alliansfrihetens gränser. Att man endast genomförde förberedelser som syftade till att underlätta ett eventuellt militärt samarbete och skapa en transparens mellan länderna i händelse av ett krig. Dessa åtgärder gjorde att man varken officiellt eller inofficiellt band den politiska handlingsfrihet som alliansfriheten syftade till.

5. Diskussion av resultat

Trots att det nordiska flygvapensamarbetet inte kunde nå full effekt på grund av den svenska alliansfriheten och neutralitetspolitiken kunde kontakten länderna mellan skapa en säkrare miljö för överflygningar över den skandinaviska halvön i ett eventuellt krig, även om Sverige skulle lyckas behålla sin neutrala status i omvärlden. Jämför man men den samordning som fanns mellan de olika vapenslagen inser man att flygvapnet hade mycket mer operativa kontakter med omvärlden. Detta är ett ganska givet resultat när man sätter det i den geografiska kontext som Sverige befann sig i. Självklart fanns det en viss synergieffekt som kunde uppnås kring svenskt territorialvatten, men den svenska markstyrkan (armén) väntade sig inte några direkta förstärkningar i närtid då ett nytt storkrig var förståeligt. Sverige som stat väntade sig dock att den tillförsel och förstärkning man kunde vänta sig kom från luften. Antingen genom att man genomförde ett nära kopplat samarbete mellan de nordiska flygvapnen eller att Nato eller andra västallierade flygföretag skulle ha sina flygrutter just genom Sverige, för att antingen stödja Sverige direkt eller att slå mot Sovjetiska baser längre bort från vår gräns.

Sverige skulle vara självförsörjande så långt som möjligt vilket innebar att Sverige kunde utveckla eget försvarsmateriel. Detta i sin tur leder till att Sverige skapar en helt egen typ av organisation gällande utrustning, personal, utbildning och sambandsmedel. Detta är inte optimalt om man skall kunna samverka med en "västallierad" eftersom man misstänker att anfallet kommer från öst. Därför började Sveriges försvarsmakt att utvecklas mot Nato-standard genom integration mot våra grannar åt väst. Det kan argumenteras för att den generella utvecklingen gick åt det hållet. I generella drag var vi nästan enbart influerade av USA och dess allierades teknologi. USA var i början osäkra på om de ville ge oss avancerad teknologi beroende på att vi var en neutral stat som var nära grannar med sovjet. Under årens gång blev USA mer och mer positivt inställda till vår nya buffertstatus mellan öst och väst, och började nu ge oss mer och mer västproducerad teknologi. Detta gick så långt att man var orolig för att andra stater som var anslutna till Nato skulle bli kritiska till att ett litet land som Sverige fick Nato- privilegier trots att landet inte var anslutet till Nato.

Risken var att de förtroendeskapande åtgärder Sverige vidtog med tiden skulle bli utbalanserade av tekniska utvecklingen. Det ökade beroendet av teknik blev svårare och svårare för Sverige att förena med neutraliteten. Eftersom all teknik Försvarsmakten använde

sig av blev mer sofistikerad innebar det att den tidigare självständiga svenska försvarsindustrin blev otillräcklig. De framsteg som gjordes internationellt gjorde att Sverige tvingades in i ett beroende av andra nationers utveckling av teknologi. Detta medför att den svenska trovärdigheten som en neutral stat blev lidande. När mer teknik blev internationell och i vissa fall Nato-anpassad, blev de svenska rutinerna till en viss utsträckning tvungna att följa med.

Denna utveckling var inte till Sveriges fördel då gränsen mellan samarbete och teknisk utveckling blev svårare att skilja åt.

Svensk säkerhetspolitik behövde förtroendeskapande åtgärder för att kunna hävda den alliansfrihet som vi officiellt redovisade. Det fanns alltid den möjligheten att de avskräckande åtgärderna skulle falla och Sverige skulle hamna i en situation där vi inte längre skulle kunna stå som en enskild stat, utan hjälp och understöd behövde inhämtas utifrån.

Generellt finns det en likhet för alla de olika empiriska resultat från uppsatsen som redovisats ovan. Sverige hade tagit en politisk ställning vilket innebar markeringar och avgränsningar till övriga länder och allianser. Genom förberedelser som syftade till att underlätta samarbete i krig skapade Sverige en integration. Denna fick dock aldrig gå över gränsen till direkt samarbete som t ex gemensam krigsplanering och stabssamarbete. De empiriska resultaten visar tydligt på att *Sverige arbetade för en transparens med tänkta allierade*. Sverige fick ett bättre underrättelseunderlag till länderna som man hade samröre med. Sverige kunde då anpassa sin strategi för att underlätta ett framtida militärt samarbete med väst.

Dessa förberedelser fick aldrig gå så långt att de officiellt kunde binda Sverige till avtal och därmed begränsa den handlingsfrihet alliansfriheten syftade till.

Man kan tolka de åtgärder som genomfördes som att Sverige ville bevara neutraliteten men samtidigt skapade förutsättningar för att inte tvingas stå ensamma i händelse av krig.

Vi skapade samverkansgrupper, rutiner och tekniska förutsättningar för att så snabbt som möjligt kunna upprätta denna livsviktiga livlina till väst.

Sverige förberedde även på eget initiativ flygbanor så att allierade omgrupperingar av flygkrafter skulle kunna vara möjligt, detta för att inskränka på avskärmningen så lite som möjligt.

Alla de förberedelser som var möjliga att genomföra utan att neutraliteten blev lidande var av godo. Det fanns fortfarande åtgärder som inte skulle vara till Sveriges fördel om de hamnade i en öppen debatt. De kunde tolkas som att Sveriges neutralitet hade blivit åsidosatt för ett västsamarbete. Därför försökte man att göra dessa åtgärder med motiv om flygsäkerheten för att minska misstänksamheten.

När man tittar på de åtgärder och planeringsarbete som genomfördes av det svenska flygvapnet under de tidiga åren under kalla kriget, slås man av hur politiskt laddat det kunde vara på en operativ nivå. Det fanns ett stort politiskt intresse för Sveriges luftrum. Chefen för flygvapnet hade stor inverkan på hur omvärlden såg på Sverige. Bara användandet av viss materiel och från ett visst land kunde skapa otroliga rubriker världen över. Som flygvapenchef får man en uppgift som skall lösas efter bästa förmåga. Men när man inser hur strategiskt luftrummet är kan man inte längre se flygvapenchefens förberedelser inom enbart operativa ramar. Det måste ha funnits politiska styrningar som denne måste ha haft som utgångspunkten för lösandet av den ställda uppgiften. Chefen för flygvapnet måste ha blivit mycket styrd av den rådande politiska situationen som Sverige befann sig i, och de åtgärder han vidtog kunde få konsekvenser politiskt och långt upp i hierarkin. Som chef var han en av de främsta företrädarna för både avskräckning och integration och ett stort ansvar vilar på hans axlar.

Rent praktiskt kan man göra tolkningen, utifrån definitionen av samarbete, att Sverige aldrig blev utanför alliansfriheten. Det som gjordes var att skapa förutsättningar för att andra länder

lättare skulle kunna understödja försvaret av svenskt territorium i ett krig. Tar man de teoretiska begreppen inser man snart att det inte handlar om en akademisk definitionsfråga om man samarbetar eller inte utan främst hur mottagande part såg på Sveriges agerande. Frågan var hur Sovjetunionen såg på vårt säkerhetspolitiska spel.

Man brukar säga att skönheten ligger i betraktarens ögon, eller att det är den som känner sig kränkt som bestämmer när gränsen är nådd. Det gällde även Sverige under Kalla kriget.

6. Behov av ny forskning

Allt eftersom tiden går kommer det fram nya källor som tidigare varit under sekretess. Ju länge tid desto bättre underlag kommer det att finnas för framtida forskning. Inom detta område kommer det därför att finnas många nya uppslag att fördjupa sig inom.

Jag anser att det borde satsas mycket energi och resurser för att samla den information som finns hos individer som verkade inom ledande alternativt centrala positioner under denna tid, då framför allt inom Sveriges Försvarsmakt och Sveriges politiska krets. Det finns många experter som nu börjar bli till åren och nu är det upp till eftervärden att samla och bevara den kunskap som finns hos dessa personer. Neutralitetspolitikkommisionen gjorde en enorm insats med att samla dess kunskap inom ramen för en utredning, men som de själva nämner finns det en lucka i internationella funktioner och organisationer. Som tidigare nämnts kommer sekretessen förhoppningsvis släppa mer och mer av dess information, då gäller det att samla denna information från dessa människor, så att den inte går förlorad för eftervärlden.

Något som jag anser ha utforskats för lite kan vara de argument som finns för att Sverige byggde ut ett stort krigsbassystem under kalla kriget. Var argumenten gällande atombombshotet tillräckliga för att motivera att sådana resurser lades ner för att bygga ett stort antal flygbaser med dess reservbanor? Eller fanns det kanske inte ens den tekniska kompetensen för den samordning som krävdes för att kunna basera mer stationerat allierat flyg? Det finns flera argument som talar i olika riktningar gällande denna utbyggnad, men dock inte dokumenterat i den mängd som man skulle kunna önska. Detta kan vara ett område som kan vara värt att fokusera sig på, för att komma närmare och få en fördjupad diskussion gällande de möjliga förberedelserna som genomfördes för att kunna motta allierat stöd under det kalla kriget.

7. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka de flygoperativa förberedelser som vidtogs av det svenska flygvapnet under kalla kriget. Att tolka hur man skulle kunna uppfatta de olika förberedelserna som det svenska flygvapnet gjorde under kalla kriget. Detta kopplat till den alliansfrihet som Sverige hade som säkerhetspolitisk linje. Uppsatsen är begränsad till de tidiga åren av kalla kriget, 1949-69 och fokus ligger på Flygvapnets förberedelser kopplat till Sveriges alliansfrihet.

Metoden som valdes för att nå upp till syftet var en komparativ litteraturstudie som tar sin utgångspunkt ur en statlig offentlig utredning och två oberoende forskare. Dessa har jämförts för att se vilka skillnader och likheter som kan förekomma. Syftet var att skaffa ett underlag för att närma sig den andra frågeställningen. De exakta formuleringarna av frågeställningarna är;

Vad finns det för likheter och skillnader mellan forskarna och SOU 1994:11 i fråga om synsätt och slutsatser?

Hur kan man uppfatta och tolka gränsområdet mellan flygoperativa förberedelser och alliansfrihet?

Ur de skillnader och likheter som det empiriska underlaget hade, har flera olika områden tagit fram för en jämförelse och analys. Den teori som används som analysverktyg är två norska begreppspär, ”*avskräckning och förtroendeskapande*” samt ”*integration och avskärmning*”. Dessa har stått som grund för hur man skall kunna förklara den svenska säkerhetspolitiska verklighet.

Ur analysen har resultat nåtts i form av ett perspektiv om hur man kan tolka den svenska neutraliteten, kopplat till flygoperativa förberedelser. Detta perspektiv beskriver det generella mönster som finns bakom de olika områden som har analyserats. Mönstret visar hur Sverige som suveränt land försöker att skapa ett förtroende utåt gällande dess neutrala ställning.

Den beskriver också hur Sverige ständigt brottas med att tvingas skapa integration till sina grannländer och delar av västvärlden, samtidigt som man inte vill inskränka den avskärmning som är en stor del av det svenska förtroendet för neutralitetspolitiken bygger på.

På detta område löste Sverige konflikten mellan västberoende och neutralitet på ett särskilt sätt. Sverige skapade en transparens till västsidan genom flygoperativa förberedelser som skulle underlätta att ta emot stöd med flygstridskrafter i krig.

Litteratur- och källförteckning

Grundlitteratur:

- Magnus Petersson (2003), "Brödrafolkens väl" – Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949-1969, Santérus förlag
- Neutralitetspolitikkommisionen (1994), *Om kriget kommit... - Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969*, Statens offentliga utredningar 1994:11
- Tommy Pettersson (2009), *Med invasionen i sikte – Flygvapnets krigsplanläggning och luftoperativa doktrin 1958-1966*, Svenskt militärhistoriskt bibliotek förlag,

Bakgrundslitteratur:

- Försvarsmakten (2005), *Doktrin för gemensamma operationer*, Fälth & Hässler
- K-G Andersson, *Tidiga igenkänningssystem för flygplan*, Försvarets historiska Telesamlingar Flygvapnet
- Nils Marius Rekkedal (2007), *Modern krigskonst – Militärmakt i förändring*, Försvarshögskolan
- M.Molinder & L.Rodman (2006), *Magisteruppsats, Lärare och skolbiblotekarie – ett udda par som bör dra jämnt*, Borås högskola
- Wilhelm Agrell (1991), *Den stora lögnen – Ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i alltför många akter*, Ordfronts förlag
- Wilhelm Agrell, http://www.sakerhetspolitik.se/templates/Level2Page____369.aspx , 7/6-2010